

АЛЕКСЕЄВСЬКІ КРАЄЗНАВЧІ ЧИТАННЯ

Матеріали
науково-практичної конференції,
присвяченої 135-річчю
від дня народження
професора Й.І. Танатара

Мелітополь - 2016

Запорізька обласна державна адміністрація
Мелітопольський державний педагогічний університет
імені Богдана Хмельницького
Мелітопольське національно-культурне караїмське товариство «Джамаат»
Громадська організація «Спілка краєзнавців Мелітопольщини»
Мелітопольський відділ Географічного товариства України

АЛЕКСЄЄВСЬКІ КРАЄЗНАВЧІ ЧИТАННЯ

Матеріали науково-практичної конференції,
присвяченої 135 –річчю від дня народження
професора Й.І. Танатара

Мелітополь - 2016

УДК 908 (477.64) (06)
ББК 26.891 (4Укр - 43ап- 2Мел) я 5
А 47

Рекомендовано до друку Вченою радою природничо-географічного
факультету від 26.08.2016 р. протокол №1

Редакційна колегія:

Молодиченко В.В. – ректор Мелітопольського державного педагогічного
університету імені Богдана Хмельницького, доктор філософських наук, професор

Арабаджи О.С. – проректор із заочно-дистанційної форми навчання
Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана
Хмельницького, кандидат географічних наук, доцент

Даценко Л.М. – декан природничо-географічного факультету Мелітопольського
державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького, доктор
геологічних наук, професор

Левада О.М. – кандидат географічних наук, доцент кафедри туризму, соціально-
економічної географії та краєзнавства Мелітопольського державного педагогічного
університету імені Богдана Хмельницького

Резнік В.І. – голова громадської організації «Спілка краєзнавців Мелітопольщини»

А 47 Алексєєвські краєзнавчі читання: Матеріали наук.-практ. конф.,
присвяченої 135-річчю від дня народження професора Й.І. Танатара / Відп.
ред. О.С. Арабаджи. – Мелітополь: Вид-во МДПУ ім. Б. Хмельницького,
2016. – 142 с.

ISBN 978-617-7346-49-3

Конференція присвячена 135-річчю від дня народження видатного вченого та педагога, засновника відомої в світі рудної школи, першовідкривача жовтоводських уранових руд, дослідника криворізьких родовищ залізних руд, доктора геологічних наук, професора Йосипа Ісааковича Танатара. До збірки включені спогади рідних та колег про славетного мелітопольця, матеріали, присвячені історичній спадщині краю, суспільно-географічному аналізу, геологічним та рекреаційно-туристичним дослідженням, екологічним та природоохоронним проблемам регіону та краєзнавчому вихованню молоді.

Всі матеріали подано у авторській редакції. Відповідальність за підбір і виклад фактів у статтях несуть самі автори. Висловлені в статтях думки не обов'язково збігаються з точкою зору редакційної колегії.

ISBN 978-617-7346-49-3

УДК 908 (477.64) (06)
ББК 26.891 (4Укр - 43ап- 2Мел) я 5
© Автори матеріалів, 2016

ЗМІСТ

ЖИТТЄВИЙ ШЛЯХ ТА НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ Й.І. ТАНАТАРА*Екатерина Танатар*

Tanatar Melitopolensi (Йосиф Танатар из Мелитополя).....6

*Ганна Швидько*Вітчизняне і міжнародне інтелектуальне коло спілкування професора
Йосипа Ісааковича Танатара.....17*Владимир Баранов*Палеодюны Северного Приазовья – как источники железной руды и каменного материала
для изготовления культовых сооружений.....21*Світлана Новгородська*Комплекс речей Йосипа Ісааковича Танатара в колекції Мелітопольського міського
краєзнавчого музею25**ІСТОРИЧНА СПАДЩИНА МЕЛІТОПОЛЬЩИНИ***Александр Алексеев*

Садовод Бердянского образцового степного лесничества28

Виктор Исмаилов

Медовые россыпи самоцветов31

Ганна Калашишникова

Павло Ловецький – видатна постать Запорізького краю.....34

*Владимир Резник, Светлана Себастьянская*Гидрологическая, медицинская и санитарно-гигиеническая характеристика водолечения
в Северной Таврии XIX века38*Татьяна Савина*

Дорога труда и радости.....42

*Валентина Тимашова*Профессор Нина Абелевна Войлошникова - сподвижниця географічного формування
в г. Мелітополі.....45**СУСПІЛЬНО-ЕКОНОМІЧНІ ТА МЕТОДИЧНІ ГЕОГРАФІЧНІ ДОСЛІДЖЕННЯ***Олена Арабаджі*

Міжкультурна інтеграція Мелітополя як чинник перспективного розвитку міста.....50

Михайло Момот, Олена Арабаджі

Проблеми націєтворення в умовах сучасного українського суспільства52

Анатасія Кондратенко

Територіально-галузева структура інвестицій в економіку Запорізької області.....54

Ольга Левада, Ірина Боговін

Основні тенденції ринку праці в м. Мелітополь.....56

Михайло Сажисв

Соціально-культурні аспекти національної політики України59

Михайло Сажисв, Ганна Денисова

Ключова проблема тіньової економіки в Україні63

Тетяна Терещенко

Проблеми та перспективи сталого розвитку Покровського району Дніпропетровської області	67
---	----

Ірина Донець, Миколай Стецишин, Даріна Хомотюк

Роль краєзнавства у вихованні молоді.....	69
---	----

Надія Хавер

Самореалізація та розвиток особистості учня шляхом використання потенціалу краєзнавства Херсонської області	71
--	----

РЕГІОНАЛЬНИЙ ГЕОГРАФО-ЕКОЛОГІЧНИЙ АНАЛІЗ

Наталія Барабоха, Олексій Барабоха

Природно-заповідний фонд міста Мелітополя: минуле, сьогодення, майбутнє.....	74
--	----

Володимир Воровка, Віктор Демченко

Стратегія природничих наукових досліджень в межах Українського Приазов'я.....	76
---	----

Світлана Гришко

Ландшафтна структура Радивонівського лісового масиву	79
--	----

Валерія Зав'ялова, Юлія Іваненко

Екологічні проблеми ґрунтів м. Мелітополь і Мелітопольського району	83
---	----

Катерина Малініна

Український заповідник – Хомутівський степ	86
--	----

Левон Ордян, Дарина Оболенська, Оксана Яременко

Оцінка рівня забруднення поверхневих і підземних вод Херсонської області.....	88
---	----

Маргарита Підгайна

Еколого-геологічна обстановка Херсонської області	90
---	----

Лариса Прохорова, Анастасія Гайдук

Парк як важливий архітектурно-ландшафтний комплекс в межах урболандшафта (на прикладі Центрального міського парку м.Мелітополь).....	95
---	----

Лариса Прохорова, Вікторія Усольцева

Вплив пожег лісосуход на інтенсивність дефляційних процесів (на прикладі Мелітопольського району)	98
---	----

Геннадій Тамбовцев, Юлія Довженко

Экологическая оценка территории в районной планировке и ее значение.....	100
--	-----

Маргарита Янєва

Еколого-біологічна характеристика популяції судака Каховського водосховища.....	103
---	-----

ГЕОЛОГІЧНІ ДОСЛІДЖЕННЯ: ТЕОРІЯ, ПРАКТИКА, МЕТОДИКА

Людмила Даценко, Тетяна Зав'ялова

Тектонічна будова Мелітопольського району.....	107
--	-----

Ганна Денисова, Лариса Прохорова

Аналіз геоекологічного стану берегової зони Азовського моря в районі міста Генічеськ	109
--	-----

Олександр Поляшов, Анастасія Клименко

Фракционный анализ пляжевых отложений в устье реки Берда.....	111
---	-----

Лариса Прохорова

Деякі факти до історичного нариса щодо формування морської геології в Україні (кінець 19- середина 20 сторіччя)	114
--	-----

Лариса Прохорова, Катерина Неберекутіна

Геолого-екологічний стан Сергіївського залізорудного родовища (Приазовського району)	116
---	-----

Юрій Хоменко, Алена Мунтян

Экспресс-оценка количественного содержания минералов в россыпных отложениях.....	119
--	-----

РЕКРЕАЦІЙНО-ТУРИСТИЧНІ ДОСЛІДЖЕННЯ***Ірина Арсененко***

Мотиваційні аспекти організації екскурсійної діяльності в Запорізькому регіоні 121

Олег Байтеряков, Дмитро Передрій

Розподіл рекреаційних погод курорту Кирилівка в 2011-2015 рр. 124

Тетяна Сапун

Фізико-хімічна характеристика родовища лікувальних грязей озера Велике 128

Олеся Топалова, Владислав Гончаров

Перспективи розвитку адаптивного туризму в національних природних парках України 131

Юрій Хоменко, Александр Поляшов

Геологические факторы как основа формирования туристской мотивации 134

ІНФОРМАЦІЯ ПРО АВТОРІВ 138

Чорноморської котловини в останні тисячоліття.

К середині ХХ сторіччя (1928 -1936 рр.) підконтрольну площу Чорного моря охопили батиметричні дослідження, які проводилися під керівництвом Снежинського В.А. Особливу увагу протягом восьми років науковці приділяли детальному вивченню рельєфу континентального схилу, який був на той час менш за все досліджений, що пов'язано з високим рівнем складності будови [4]. У результаті цієї досконалої роботи було отримано найбільш повні описи та проміри рельєфу дна Чорного моря. Згідно цим первинним даним складено перша батиметрична карта масштабу 1:500000, на якій було нанесено ізобати 100, 200, 500, 1000, 1500, 2000, 2100 и 2200 м. Також

проводилися забори проб донних відкладів та вивчався речовинний склад, глибоководних донних відкладів також.

Таким чином, до другої половини ХХ сторіччя наукові дослідження в акваторії Чорного моря набувають величезний розмах, різноплановість, а методи дослідження – різноманіття та глибину. В цих масштабних багатовекторних роботах приймали участь колективи багатьох сформованих на той час професійних науково-дослідницьких закладів, інститутів, учбових та виробничих організацій (Інститут океанології АН СРСР з 1945 р., Інститут геологічних наук АН УРСР з 1947 р., Інститут мінеральних ресурсів та УкрНІГР Міністерства геології УРСР та інші) утворюючи міцний науковий потенціал для подальшого пізнання Чорного моря.

Література:

1. Андрусов Н.И. Предварительный отчет об участии в Черноморской глубоководной экспедиции в 1890 г. – Изв. Рус. Геогр. О-ва, 1890, 26, вып.2.
2. Андрусов Н.И. О состоянии бассейна Черного моря в плиоценовую эпоху.- Melang.geol.et paleout., St.Petersberg., 1893.
3. Геология шельфа УССР. Стратиграфия. – Киев: Наук. думка, 1984, 184 с.
4. Митропольский А.Ю. Палеогеохимические условия распределения микроэлементов в древнечерноморское и новозвксинское время в донных осадках Черного моря. – В кн.: Палеогеография т отложения плейстоцена Южных морей СССР. М.: Наука, 1977.

Лариса Прохорова, Катерина Неберекутіна
м. Мелітополь

ГЕОЛОГО-ЕКОЛОГІЧНИЙ СТАН СЕРГІЙВСЬКОГО ЗАЛІЗОРУДНОГО РОДОВИЩА (ПРИАЗОВСЬКОГО РАЙОНУ)

Історія геологічного дослідження Приазовської металогенічної області розпочинається з кінця ХVІІІ століття і пов'язана головним чином, з ім'ям І. Гольденштадта, В.Ф. Зуєва, П.С. Паласса. Ці дослідження носили маршрутний загальногеографічний характер з описом лише окремих районів по шляху проходження, але вченими було відзначено широкий розвиток кристалічних порід, представлених гнейсами і гранітами. Проте початок масштабних геологічних досліджень виявився затяжним і лише починаючи з ХІХ сторіччя геологічні дослідження в Приазов'ї стають більш цілеспрямованими, зважаючи на відсутність залізорудної бази на

півдні України. З першої половини ХІХ сторіччя починається інтенсивне вивчення залізорудних родовищ Західного Приазов'я, якими займалися І.Н. Печаткін, брати Носови, С.А. Конткевич, І.А. Соколов. До кінця ХІХ сторіччя геологічні дослідження в Приазов'ї набувають системного характеру чьому особливо сприяло створення геологічних шкіл в Харківському, Київському, Одеському університетах. Значні роботи по вивченню залізисто-кремнистих формацій в Приазов'ї були проведені на початку 50-х років ХХ століття Українським геологічним трестом і геологічною експедицією міністерства геології. Загальне керівництво

цими роботами здійснював Г.В. Жуков, і як наслідок цих геологічних досліджень, в перелік локальних залізрудних родовищ Західного Приазов'я вноситься Сергіївське залізрудне родовище.

У 1970-71 роках на родовищі була виконана магнітна і гравіметрична зйомки масштабу 1:50 000, які виявили ряд крупних магнітних аномалій. Але детальна розвідка Сергіївського родовища була розпочата у 1974 році і тривала до початку 90-х рр. XX століття, паралельно виконуючи пошукові роботи на флангах з метою розширення перспектив родовища. Завдяки високій якості залізних руд Сергіївського родовища і близькості його до родовища Куксунгур, промислова цінність якого вже доведена, зумовлено початок геологорозвідувальних робіт [4]. На початку 2000-го року на Сергіївському родовищі відновились пошукові роботи, розпочаті ще у 1979 році, проведена попередня і детальна розвідка родовища.

Сергіївське родовище входить до складу Новоукраїнського рудного поля, займаючи його південну частину. На північ від родовища розташовані Новоукраїнське і Павловське родовища. Родовище витягнуте в субмеридіональному напрямі, протяжністю близько 4, 5 км., шириною 1,5 км.

В адміністративному відношенні Сергіївське залізрудне родовище розташоване на території Приазовського району Запорізької області в 2 км південніше на захід с. Сергіївка. Районний центр смт. Приазовське розташований приблизно в 30 км на захід від родовища. Найближчими залізничними станціями є Мелітополь і Єлізоветовка, розташовані в 65 км від родовища. Територію перетинає залізнична магістраль Дніпропетровськ - Бердянськ і асфальтована дорога Бердянськ - Токмак. Всі населені пункти, прилеглі до залізрудного родовища (Приазовське, Новоспаське, Приморськ, Мар'янівка, Петрівка та ін.) сполучені між собою ґрунтовими і шосейними дорогами, придатними для пересування автотранспорту.

Поверхня району являє собою низьку рівнину, пологого південно-західного нахилу, поступово перехідну в Приазовську низовину. Максимальна відмітка в північній частині району 123 м, мінімальна - 55м на

півдні. Яружно-балочна мережа в районі дуже рідкісна. Схили долин пологі, зайняті посівами. Найбільш значними річками є Обитічна, Лозоватка, Юпанли, Шовкай. Всі вони відносяться до басейну Азовського моря. Вода в річках відрізняється значною засоленістю і низькою питною якістю.

Територія розміщення Сергіївського залізрудного родовища знаходиться в сприятливих фізико-географічних і вигідних економіко-географічних умовах. Крупні споживачі залізних руд - металургійні заводи міст Запоріжжя, Дніпропетровська, Маріуполя - знаходяться на відстані від 130 до 200 км. В даний час потреба металургійних заводів в залізній руді покривається за рахунок Криворізьких родовищ. Із залученням до експлуатації Сергіївського родовища створюється місцева база високоякісної сировини для підприємств чорної металургії півдня України [1].

У геологічній будові Сергіївського залізрудного родовища беруть участь глибокометаморфізовані утворення Центрально-Приазовської гнейсової серії нижнього протерозою і гранітний комплекс верхнього протерозою. Докембрійські метаморфічні і інтрузивні утворення повсюдно перекриті малопотужним горизонтально залягаючим чохлам відкладів мезо-кайнозойського віку.

Відклади нижньопротерозойського віку в межах рудного поля Сергіївського родовища скриті багаточисленими буровими свердловинами й представлені Сачкінською та Картамишською свитами Центрально-Приазовської гнейсової серії.

За геолого-геофізичними даними структура Сергіївського родовища є крупною синклінальною складкою субмеридіонального простягання. Західне і східне крила мають круте падіння, яке змінюється від вертикального до західного під кутами 70°-85°. Замикання складки в межах родовища не встановлене. Розмах крил складки досягає 1-200 м [3].

За геофізичними даними в межах родовища складчаста структура ускладнена двома крупними тектонічними порушеннями, орієнтованими в північно-східному напрямі. Тектонічні порушення розділяють родовище на три ділянки: Барвінківська, Центральна і Південно-Сергіївська.

Головними породоутворюючими мінералами залістистих кварцитів Сергіївського родовища є магнетит, кварц, амфібол, піроксен, рідше зустрічається гранат.

Вторинними мінералами є хлорид, біотит, актиноліт і карбонат. З акцесорних мінералів присутні апатит, сульфід.

Магнетит є головним рудоутворюючим мінералом залістистих кварцитів. Він складає рудні прошарки, а також входить до складу змішаних і нерудних прошарків. Магнетит представлений в зернах неправильної форми, розміром від доль мм до 2 мм [2].

Рудні прошарки, що складаються з одного магнетиту, зустрічаються рідко і їх кількість в залістистих кварцитах не перевищує 1%. В цих прошарках магнетит утворює неперервно-зрощений тип агрегації. Контури кристалів магнетиту простежуються порівняно рідко, в більшості своїй це зрощені «пластівці» магнетиту.

Основна маса магнетиту зосереджена в змішаних прошарках, які складаються з силікатів та магнетиту або кварцу та магнетиту. Магнетит в змішаних прошарках найчастіше утворює вкраплену структуру. Місцями густина вкраплень настільки велика, що утворюється зрощено-ячеїста структура. Змішані силікатно-магнетитові шари помітно переважають над кварцево-магнетитовими.

У залістистих кварцитах Сергіївського родовища, як і на Куksунгурі, магнетит утворює різні форми виділення:

а) дрібні тонкораспилені кристали магнетиту в зернах кварцу;

б) гломеробластичні зростки в рудних і змішаних прошарках;

в) діоморфні та округлі зерна в кварцево-силікатних прошарках;

г) мікрокристалічні «висипки» в зернах силікатів;

д) прожили сплошного магнетиту.

Наявність гігантських, легко досяжних запасів залізородної сировини в надрах України зумовила інтенсивний техногенний вплив на довкілля. Негативний вплив гірничого виробництва на довкілля можна об'єднати в такі основні групи [5]:

- просідання земної поверхні внаслідок утворення підземних порожнеч і порожнин, які виникають при витяганні корисних копалин і відкачуванні шахтних вод;

- збиток сільському господарству і рибництву від дії відкачених шахтних вод;

- збиток сільському господарству та лісівництву від виділень газів, що містять сірчані оксиди;

- збиток живим істотам, будовам і земельним угіддям внаслідок утворення териконів, відстійників шахтних вод і складування відходів. Вивчення екологічних проблем експлуатації залізородних та інших родовищ України має бути комплексним і міжвідомчим, проводиться на основі союзу науки і виробництва.

Література:

1. Атлас. Геологія і корисні копалини України / За ред. Л.С. Галецького. - К.: ДТ «Такі справи», 2001. - С. 124-125.
2. Каныгин Л.И. и др. Перспективы развития минерально-сырьевой базы черной металлургии в Приазовье / Сб. НТГО. - Днепропетровск, 1972. - С. 24-41.
3. Кравченко Г.Л. Природа Мангуської аномалії південно-східного Приазов'я//Геол. журн. - 1961.- Т. 21,-Вип. 4.-С. 4-22
4. Корреляционная стратиграфическая схема докембрийских образований Украинского щита и условные обозначения для крупномасштабных геологических карт кристаллического основания. - Киев: Мин. Геол. СССР, 1980. - 65 с.
5. Малахов Г.М., Романченко Ж.П. Разработка рекомендаций по определению степени пригодности отходов железистых кварцитов новых месторождений для строительной промышленности. - Отчет ИГН АНУССР. - Киев, 1985. - Фонды Приазовской ГРЭ. - 145 с.